

PŘEDMLUVA

Katedry ústavního práva a mezinárodního práva Právnické fakulty UK uspořádaly dne 1. října 1996 konferenci věnovanou významu a interpretaci článku 10 Ústavy České republiky.

Již od přijetí ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým byla uvozena Listina základních práv a svobod, byla role mezinárodních smluv o lidských právech ve vnitrostátním právu předmětem živého zájmu právních teoretiků i praxe. Po rozpadu Československa a vzniku České republiky, kdy i toto ustanovení zmíněného ústavního zákona se stalo součástí Ústavy ČR a Ústavní soud důsledně uplatňoval jeho aplikaci, se ukázalo v této oblasti mnoho, do té doby skrytých úskalí. Řada odborných studií a různých výkladů teoretiků z oblasti práva ústavního i mezinárodního i nejednotná judikatura soudů byla jedním z podnětů k uspořádání této konference. Ve vystoupeních na konferenci se objevily i nové argumenty do té doby nepublikované.

Diskuse přispěla k hlubšímu pochopení této složité problematiky a alespoň v některých směrech pomohla ke sblížení názorů. V té souvislosti třeba upozornit na obsah stanoviska Legislativní rady ČR ze dne 4. března 1997, které bylo věnováno některým otázkám recepce mezinárodních smluv do právního řádu ČR.

Legislativní rada se shodla na zásadách, ze kterých bude vycházet při posuzování věcných záměrů zákonů a návrhů zákonů, pokud jde o řešení vztahu mezi připravovaným právním předpisem a mezinárodními smlouvami, jimiž je ČR vázána. Ve svém stanovisku mj. uvedla: „Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem (čl. 10 Ústavy ČR). Navrhované zákony musejí být s nimi v souladu.“

Tyto mezinárodní smlouvy jsou bezprostředně pramenem práva a nemusejí být transformovány do zákonů. Vyznačují se tím, že: a) jejich obsah se dotýká obsahu Listiny základních práv a svobod uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., b) jsou-li Parlamentem schváleny po nabytí účinnosti Ústavy ČR, opírá se souhlas Parlamentu s nimi o čl. 39 odst. 4 Ústavy ČR, podle něhož je ke schválení mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy ČR třeba, obdobně jako k přijetí ústavního zákona, souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů, c) po schválení Parlamentem a ratifikaci prezidentem republiky jsou vyhlášeny způsobem stanoveným zákonem (čl. 52 Ústavy ČR).

Těmito smlouvami jsou například Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vyhlášená pod č. 9/1996 Sb., či Evropská dohoda o osobách účastnících se řízení před Evropskou komisí a Soudem pro lidská práva, vyhlášená pod č. 106/1996 Sb.

U mezinárodních smluv schválených zákonodárným sborem, a ratifikovaných prezidentem republiky a vyhlášených před účinností Ústavy ČR, je třeba při určení, zda jde o mezinárodní smlouvy o základních právech a svobodách, přihlídnout kromě Listiny základních práv a svobod zejména k obsahu Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášené pod č. 209/1992 Sb. a k obsahu Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášených pod č. 120/1976 Sb.“

Legislativní rada doporučila postup i u ostatních mezinárodních smluv schválených parlamentem, ratifikovaných prezidentem republiky a vyhlášených způsobem stanoveným zvláštním zákonem. Tyto smlouvy se recipují do vnitrostátního právního řádu v případě, kdy nelze plnit závazky, které z nich vyplývají, na základě stávající vnitrostátní úpravy.

Ani konferenci přirozeně nekončí teoretické diskuse o vztahu mezinárodního a ústavního práva. Zůstávají otevřené i další problémy např. při aplikaci některých dvoustranných mezinárodních smluv, (včetně smluv se Slovenskou republikou v souvislosti se zánikem Československa) a vyplývající z individuálních nároků občanů v různých oblastech lidských práv.

Účastníci konference se shodli i v tom, že v souvislosti s integračním procesem v Evropě bude třeba se zabývat řadou dalších problémů přibližování českého právního řádu evropskému standardu i potřebou ústavních změn a vyřešení některých teoretických otázek s tím spojených.

Předkládaný sborník zachycuje většinu přednesených vystoupení. Vedle dvou hlavních referátů zařazených na počátku sborníku jsou ostatní příspěvky řazeny tak, aby respektovaly určité tematické celky.

Cizojazyčné závěry jsou připojeny jen u rozsáhlejších příspěvků.

V Praze 1. června 1997

Václav Pavlíček